

УДК 629:378.2

ОСИПЕНКО М.А., к.філол.н.; ЗАДУНАЙСЬКА О.В., ст.викладач,
Донецька академія автомобільного транспорту

ЩОДО ПОЛПШЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПІДТРИМКИ ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ЗА НАПРЯМОМ «АВТОМОБІЛЬНИЙ ТРАНСПОРТ»

У статті розглянуто склад та особливості, надано приклади словникових статей англо-українсько-російського науково-технічного словника для лінгвістичної підтримки студентів, які навчаються за напрямом «Автомобільний транспорт».

Ключові слова: автомобільний транспорт, технічний словник, лінгвістична підтримка, переклад, терміни, спеціальність.

Постановка проблеми

Практика сучасних інтеграційних процесів в Україні, входження її в систему міжнародних економічних, політичних і культурних зв'язків об'єктивно визначають якісно новий зміст і мету освіти – необхідно забезпечити підготовку конкурентоспроможних фахівців світового рівня. Відповідно до Декларації про державний суверенітет України, Державної національної програми «Освіта (Україна ХХІ століття)» та інших державних документів постало питання про гуманітаризацію технічної освіти. Це сприятиме розширенню кругозору, інтелектуальності, духовності, формуванню активної позиції майбутніх фахівців технічної освіти.

Необхідність укладання англо-українсько-російського науково-технічного словника зумовлена зростанням міжнародних зв'язків України. Досконале володіння мовою стає важливим компонентом професіограми фахівців різного профілю. У такий спосіб особа може реалізувати себе в різних життєвих ролях, скоригувати хід міжособистісного спілкування, що забезпечує ефективно взаємодію у середовищі виробничого колективу. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема виховання мовця, що усвідомлено творчо користується мовою як засобом самотворення, самоствердження і самовираження.

Можна виокремити важливість лінгвістичної підтримки за напрямом навчання «Автомобільний транспорт», що забезпечить англо-українсько-російський словник, для перманентного відслідкування інноваційного розвитку автомобілів, які проектують у розвинених країнах.

Спроби укласти російсько-український словник технічних термінів робили такі українські вчені, як О.С. Благовіщенський [1], Д. Коновалюк [2], В. Перхач [3], І.П. Фецович [4], але про складання тримовного словника відомості відсутні, тому існує науково-практична потреба.

Мета статті

Метою даної роботи є опис складу й особливостей англо-українсько-російського науково-технічного словника, що допомагає формувати мовну особистість студента, який навчається за напрямом «Автомобільний транспорт» й активно працює зі словом.

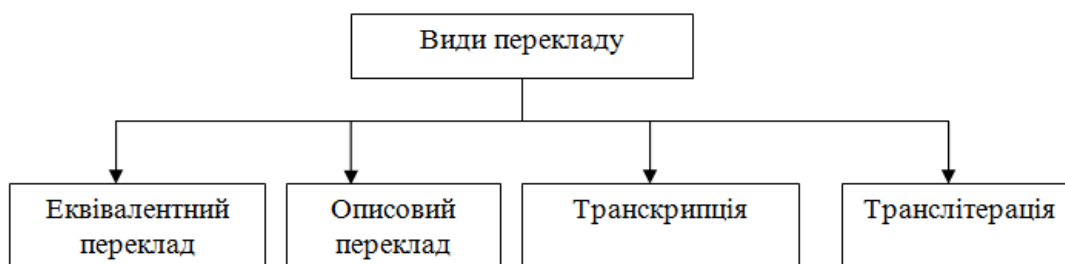
Основний розділ

Реформа вищої школи, її цілеспрямованість на гуманітаризацію освіти дає можливість сформувати соціальне замовлення суспільства щодо надання мовної свідомості студентам - майбутнім фахівцям із різних галузей, оскільки уміння спілкуватися мовою професії підвищує ефективність праці, допомагає краще орієнтуватися не тільки на виробництві, а й у безпосередніх ділових контактах із колегами з розвинутих країн. У зв'язку з цим все частіше висловлюються думки, що відповідно до принципів сучасної освіти у студентів-нефілологів вищих навчальних

закладів повинні вироблятися певні професійні якості, у тому числі й лінгвістична підготовка, що передбачає вільне володіння українським та іноземним фаховим мовленням. Найвищим рівнем формування мовної особистості й виявом мовної культури вважається рівень володіння фаховою метамовою (терміносистемами та ін.).

Оволодіння основами будь-якої професії розпочинається з системи загальних професійних знань, тобто опанування фахівцем «наукового дискурсу професії», або професійного мовлення – галузевої фразеології та термінології, що допоможе при навчанні, а також у подальшій професійній діяльності, яка вимагає застосування у виробничій сфері української мови. «Для вільного володіння усною та писемною формами професійного спілкування студенти нефілологічних ВНЗ повинні мати чималий активний лексичний запас фахової термінології» [5], бо мовленнєва специфіка даного стилю спілкування визначається, насамперед, великою кількістю термінів, що активно обслуговують сферу професійно-виробничої діяльності. Лінгвістами-філологами доведено, що спеціальні галузеві терміни становлять понад 60% професійної лексики фахівця, решту посідає загальнонаукова термінологія та загальноповсякденні лексеми.

Правильне тлумачення термінів технічних галузей має дуже важливе, іноді вирішальне значення. Тому виникла необхідність створення спеціалізованого словника термінів, пов'язаних з автомобільним транспортом та перевезеннями. Види перекладу технічної термінології, що візуалізовані на схемі (рис.1).

Рис.1. Схема щодо візуалізації видів перекладу технічної термінології

Еквівалентний переклад є найбільш влучним засобом передачі значення слова. Якщо український еквівалент недостатньо точно передає усі значення слова, перекладач вдається до описового перекладу. Транскрипція та транслітерація – це засоби, які вживаються при перекладі власних назв. Але в останній час транслітерація та транскрипція стали основним джерелом словотворення при перекладі технічних термінів.

Останнім часом нові технічні терміни не перекладались українською, а також російською мовою, а просто транслітерувались з іноземної мови, наприклад: to accumulate – акумулювати (нагромаджувати), to absorb – абсорбувати (вбирати), lubrication – лубрикація (змащування). Відомо, що транскрипція та транслітерація як засіб перекладу доречні при відсутності еквівалента в мові перекладу. Постійне вживання цих засобів приводить по-перше, до засмічення мови не властивими їй лексичними одиницями; по-друге, не сприяє кращому розумінню технічного тексту.

Відомо, що в автомобільних галузях часто працюють люди, які не мають спеціальної технічної освіти, тому професійні терміни, що вживаються у діловій документації, часто викликають у них певні труднощі. Автомобільна промисловість розвивається дуже стрімко, електронні інструкції змінюються кожні три місяці. Фахівець не в змозі швидко опановувати нові слова, йому потрібно постійно навчатись. Отже, цей словник має забезпечити не приблизне, а максимально точне та глибоке розуміння технічного терміна, що, в свою чергу, надасть можливість розуміти зміст науково-технічного тексту.

У наш час відбуваються важливі зміни в суспільстві, які також треба брати до уваги. Українська мова в діловій документації поступово замінює російську. Для російськомовного суспільства Донбасу використання української мови у ділових паперах та професійних технічних текстах викликає певні складності. Цей словник спрямований допомогти фахівцям, а також тим, хто працює в автомобільній галузі.

Специфіка укладання словника технічних термінів наведена нижче. Ряд вищих навчальних закладів перейшли (або переходять) на викладання українською та англійською мовами. Оскільки досі більшість науково-технічної й навчальної літератури опубліковано в Україні російською мовою, то для навчального процесу на даному етапі потрібно укласти саме англо-українсько-російський словник, тобто словник з англійською мовою на першому місці, з лівого боку колонки.

Від кількості мов, як відомо, істотно залежить обсяг словника і зручність користування ним. Як показала практика викладання іноземної мови студентам, оптимальна кількість мов для багатомовних словників – три. У такому словнику достатньо мати одну багатомовну частину і відповідні одномовні покажчики, пов'язані з одномовним словником цифровим посиланням. Саме цим керувалися укладачі майбутнього тримовного словника.

Словник складається з трьох частин: власне англо-українсько-російського мовника та українського й англійського покажчиків. Російські терміни у першій частині словника пронумеровано в алфавітному порядку. У 2-й і 3-й частинах вміщено за алфавітом відповідно українські та англійські терміни з посиланнями на номери їхніх російських відповідників у першій частині словника. Загальний обсяг словника планується понад 10 тисяч термінів, усталених у науковій і навчальній літературі з різних галузей науки й техніки (особливо за напрямком «Автомобільний транспорт»).

Словник зорієнтовано на широке коло користувачів – викладачів вищих навчальних закладів і технікумів, учителів, студентів та учнів, інженерів, наукових і редакційних працівників та перекладачів.

Кожний термін у словнику описується окремою статтею за такою схемою:

англійський термін — український термін; російський термін — тлумачення

Українську частину словника опрацьовано за сучасним правописом української мови, у ній відображено найостанніші досягнення української наукової й технічної термінології.

Зразки словникових статей: напрям «Автомобілі та автомобільне господарство» та «Організація дорожнього руху»

address — 1) адреса; адрес — елемент маркування, що являє собою опис місцезнаходження вантажовідправника і вантажоотримувача. 2) бронювання; бронирование — закріплення за судовим брокером всього чи частини вантажопідйомності судна. 3) адресна комісія; адресная комиссия.

address commission; Adcom: address — адресна комісія; адресная комиссия — Виплачувана зазначеному фрахтувальником третій особі грошова сума. Зазвичай складає 2,5% суми фрахту та є винагородою за організацію завантаження судна.

trunk — автоцистерна; автоцистерна — спеціалізований транспортний засіб, який за своєю конструкцією та обладнанням призначений для перевезення рідин, газів або порошкоподібних чи гранульованих речовин, та включає одну чи декілька вбудованих цистерн.

container — контейнер; контейнер — предмет транспортного обладнання (клітка чи інший подібний пристрій), який:

а) призначений для багаторазового використання та має постійне призначення;

б) спеціально сконструйований для полегшення перевезення вантажів одним або кількома видами транспорту без проміжного перевантаження вантажів;

в) обладнаний пристроями, що полегшують його закріплення та перевантаження з одного транспортного засобу на інший;

г) сконструйований таким чином, щоб його можна було легко завантажувати та розвантажувати.

Big container — великий контейнер; большой контейнер — контейнер, що має внутрішній об'єм понад 3 м³.

cab — 1) кабіна, відділення (водія) (див. також cabin,) 2) таксі; beside engine — кабіна поруч із двигуном (тип шасі); forward — кабіна спереду, переднє розташування кабіни (тип шасі); over engine — кабіна над двигуном (тип шасі); all-weather — кабіна з відкидним дахом; all-welded — суцільнозварна кабіна; built-in — убудована кабіна; canvas — кабіна із брезентовим тентом і боковинами; closed — закрита кабіна; conventional — класична кабіна; day — кабіна вантажного автомобіля без спального місця; double-bunk sleeper — кабіна (вантажного автомобіля) із двома спальними місцями; driver — кабіна водія; відділення водія; dustproof — пилонепроникна кабіна; elevating — піднімальна кабіна; fixed — невідкидна кабіна; full-vision — кабіна із круговою оглядовістю; half — напівкабіна, звужена кабіна; long-base — подовжена кабіна; low-profile — низькорозташована кабіна; motor — таксі; movable — відкидна кабіна; noise insulated — кабіна зі звукоізоляцією; one man — одномісна кабіна; open — відкрита кабіна; pack-back — відкидна назад кабіна; roomy — містка кабіна; short-base — коротка кабіна; sleeper — спальна кабіна; кабіна зі спальним місцем; soft-top — кабіна з м'яким дахом; spray-proof — кабіна, непроникна для розпиленого хімікату; steel-top — кабіна зі сталевим дахом; tilt(ing) — відкидна кабіна; top sleeper — кабіна (вантажного автомобіля) зі спальним місцем над кріслом водія; truck — кабіна вантажного автомобіля.

keeper — 1) хомутик; хомутик 2) утримувач, держатель; стопорна гайка, контргайка — пристосування кільцевої форми для скріплення, з'єднання чого-небудь. 3) замок (тарілки клапанної пружини); замок (тарелки клапанной пружины) — пристрій для з'єднання рухомих частин машин, механізмів, що перешкоджає їх відносному повороту і самовідгвинчуванню.

naphtha — лігроїн, важкий бензин; лигроин, тяжелый бензин — один з продуктів перегонки нафти.

nave — маточина, втулка (колеса); ступица, втулка (колеса) — Центральна частина колеса з отвором для насадки на вісь або вал, поєднана з ободом спицями або диском.

neck — 1) шейка, цапфа, шип; шейка, цапфа, шип. 2) виточення, кільцева канавка; выточка, кольцевая канавка. 3) горловина; горловина

obstruct — перепиняти, перешкоджати просуванню; преграждать, препятствовать продвижению — перешкоджати виникненню чого-н., заважати поширенню, прояву чого-н.

pantehnicon — автомобіль-фургон для перевезення меблів; автомобиль-фургон для перевозки мебели

quadrant: brake (lever) — зубчастий сектор гальмового важеля; зубчатый сектор тормозного рычага.

Як бачимо, термінологічна лексика має велике значення для науково-виробничої комунікації, сприяючи її інтелектуалізації, полегшує процес засвоєння знань та реалізації їх у майбутній фаховій діяльності, поглиблює знання студентів про ознаки вивчених понять, є засобом розширення активного професійно зумовленого мовного запасу, підвищує культурний рівень майбутньої української інтелігенції. Самому викладачеві-мовнику не під силу організувати роботу над вивченням фахової термінології як системи, що слугує основою для опанування майбутньою професією, знайти інформативні тексти за фахом, із великої кількості термінів відібрати найбільш уживані у певній сфері виробництва.

Висновки

Отже, перспективи виходу з цієї ситуації ми вбачаємо у тісній співпраці викладачів гуманітарного напрямку із викладачами профілюючих фахових дисциплін, у створенні інтегрованих методичних посібників з української та англійської мов, наповнених текстами, що несуть у собі базові знання для майбутніх спеціалістів, насичених найбільш уживаною фаховою термінологією, створенні перекладних словників-мінімумів фахових термінів та професійних сполук, укладанні тезаурусів. Лише зацікавивши студентів їх майбутньою спеціальністю, ми зможемо привити любов до мови та отримати національно свідомих, мовленнєво компетентних фахівців, що зможуть досягти особистісного й професійного самовизначення.

Список літератури

1. Большой русско-украинский политехнический словарь / под ред. Благовещенского А.С., Лунева С.А., Смольской М.В. – Киев «Чумацький шлях», 2002. – 746 с.
2. Російсько-український технічний словник / Уклад. Д.Коновалюк. – Луцьк : ВІЗОР, 1993. – 1047 с.
3. Російсько-український науково-технічний словник / уклад. Перхач В., Кінаш Б. - Львів: Вид-во «Львівська політехніка», 1997. – 454 с.
4. Фецович І. П. Російсько-український автошляховий словник / І.П. Фецович. – Львів: Вид-во Державного університету «Львівська політехніка», 1999. – 395 с.
5. Тоцька Н. Методика роботи викладачів вищого технічного навчального закладу над українським професійним мовленням студентів / Н. Тоцька // Дивослово. – 2003. – № 1. – С.62-65.

Марина А.О., Задунайская О.В. К улучшению лингвистической поддержки технических дисциплин по направлению «Автомобильный транспорт»

Аннотация. Рассмотрены структура и особенности, даны примеры словарных статей англо-украинско-русского научно-технического словаря для лингвистической поддержки студентов, обучающихся по направлению «Автомобильный транспорт».

Ключевые слова: автомобильный транспорт, технический словарь, лингвистическая поддержка, перевод, термины, специальность.

Osypenko M.A., Zadunayska O.V. For improving the linguistic support of technical disciplines in specialty "Road transport"

Abstract. The structure, characteristics, examples of vocabulary articles are given of English-Ukrainian-Russian scientific and technical vocabulary for linguistic support for students studying in the specialty "Road Transport".

Keywords: road transport, technical dictionary, translation, terminology, specialty.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2013 р.